

PŘELOMOVÝ SLOVNÍK

 MERENUS, Aleš (ed.). *Moderní česká divadelní hra (1896–1945). Mezi textem a inscenací (slovník děl)*. Dva svazky (912 + 492 stran). Praha: Academia – ÚČL AV ČR 2024. ISBN 978-80-7658-107-4.

Oddělení pro výzkum moderního českého divadla je v posledních letech publikačně zdaleka nejúspěšnější součástí Ústavu pro českou literaturu AV ČR, zejména pokud jde o kolektivní práce. Po souboru studií *Text a divadlo* (eds. Aleš Merenus – Iva Mikulová – Jitka Šotkovská, 2020) následovaly antologie *Expresionistické drama z českých zemí* (eds. Zuzana Augustová – Lenka Jungmannová – Aleš Merenus, 2021), *Neoficiální drama z komunistické totality* (ed. Lenka Jungmannová, 2021), *České surrealistické drama* (eds. Tomáš Kubart – Marek Lollok – Jitka Šotkovská; 2023) a *České protektorátní drama* (eds. Pavel Janoušek – Lenka Jungmannová – Iva Mikulová, 2024), v téže řadě připravuje nakladatelství Academia další svazek s titulem *R.U.R. 100. Čapkoví roboti doma a ve světě* (eds. Marek Lollok – Aleš Merenus, 2025). To je jistě úctyhodná kolekce během posledních pěti let, třebaže se dalo očekávat, že ediční činnost a přípravné texty budou završeny kýženou syntézou. A té se týmu pod vedením zkušeného editora Aleše Merenuse podařilo dosáhnout mimořádnou slovníkovou příručkou.

Už označení téměř 1400stránkové publikace rozdělené do dvou svazků jako „příručky“ je ovšem značně nepřesné a neodpovídá jejímu záběru. Jistě, každý slovník nebo encyklopedie náleží do příruční knihovny, avšak předložená práce má mnohem vyšší ambice. Nedovedu si totiž představit, že by jakýkoliv badatel zabývající se českou dramatikou první poloviny minulého století anebo třeba pouze jedním ze zastoupených dramatiků mohl aktuální práci ignorovat. Nejde přitom jen o kvantitu hesel, jichž jsem napočítal

106, ale především o jejich zpracování zakládající se na promyšlené a v podstatě dokonalé struktuře. Na slovníku pracovalo celkem dvaadvacet autorů, přičemž gros badatelského týmu tvoří přirozeně členové výše zmíněného oddělení. Jistě to byla práce zdlouhavá a náročná, ale její výsledek bezpochyby stojí za pozornost.

Slovník časově pokrývá půl století tvorby ohraničené lety 1896 a 1945. První mezník je dramatu imanentní, tehdy totiž měla premiéru Hilbertova hra *Vina*, jež je obecně považována za první české modernistické drama. Druhý předěl je sice těžší napadnutelný, ale je literatuře a dramatu vnějškový, neboť se jedná o politický, ne-li přímo o vojensko-politický milník – konec druhé světové války. Vytčené období je rozčleněno na čtyři etapy: 1896–1918 (31 hesel), 1918–1929 (44 hesel), 1929–1939 (19 hesel) a 1939–1945 (12 hesel). Periodizace je opět určována spíše vnějšími faktory, ale budiž, na to jsme v dějinách národní literatury 20. století zvyklí, nicméně mnohem přesnější by bylo, kdyby se hraniční roky nepřekrývaly. Protože ve skutečnosti – alespoň podle dat uvedení premiér pojednaných her – se jedná o období do roku 1918, dále od roku 1919, třetí etapa začíná rokem 1930 a poslední rokem 1940.

Za povšimnutí stojí též srovnání slovníkových hesel a výše uvedených edic, respektive zjištění, do jaké míry jsou do nich zařazeny stejné texty. Nejjednodušší je vzít do ruky antologii českého protektorátního dramatu, protože se jedná o jasné vymezené období, a nadto publikace obsahuje stejný počet otiskovaných dramatických titulů, jako je slovníkových hesel pro dané období, tedy dvanáct. Docházíme

k překvapivému závěru, nacházíme totiž jen šest totožných divadelních her, tedy přesně polovinu: konkrétně Honzlův *Román lásky a cti*, Wernerův *Červený mlýn*, Veroniku Dalibora C. Faltise, Kavalíra Páně Miloše Hlávky, Brdečkova *Limonádového Joa* a Renčovu *Barboru Celskou*. Dvojice publikací tedy rozhodně nevykazuje kýženou kompatibilitu, antologie nepředstavuje čítanku k hesláři a ten zase nepodává interpretační klíč k otištěným textům, což je jistě škoda.

Jedním z nejobtížnějších úkolů při sestavování slovníku je stanovení kritérií, podle nichž budou hesla vybírána. V uměnovědách, mezi něž zahrnuji rovněž literární a divadelní vědu, je to úkol téměř nedosažitelný. Byť tato kritéria mohou být na první pohled jasně a zřetelně formulována, jako je tomu na straně 15 recenzovaného titulu:

„Při výběru dramatických děl bylo zohledněno několik různorodých kritérií: vztah daného díla a) k určité době či uměleckému směru, b) k tvorbě významného autora, c) ke specifickému dramatickému žánru a také d) k určité divadelní poetice. Do hesláře jsou zařazena především díla, která vzbudila nezpochybnitelný kritický, divácký (případně i čtenářský) ohlas nebo přišla s výrazně novou poetikou, tedy texty, které v české dramatické literatuře, ale také v historii českého divadelního umění zanechaly jasnou a čitelnou stopu a jsou tak klíčové pro pochopení daného období.“ Přidáme-li k tomu předpoklad z téže strany, že ve slovníku „nesmí chybět určité penzum her, které tvoří základní páteř českého moderního dramatu“, nutno konstatovat, že průnikem či součtem uvedených kritérií anebo uplatněním jen jednoho z nich dostaneme ve výsledku obrovskou množinu dramát, z níž lze dle subjektivního názoru a estetického vkusu celého týmu anebo třeba jen jednoho badatele libovolně vybírat. To přitom nemá být výtkou, ale poukázání na setrvalé obtíže při výběru materiálu do podobně koncipovaného projektu.

Pozastavme se jen u jednoho příkladu míněného jako *pars pro toto*. Na jednu stranu ve slovníku nechybí heslo ani jedné z osmi her Karla Čapka, ať už ji psal sám, anebo na ní spolupracoval s bratrem Josefem. Na druhou stranu je z rozsáhlejšího (i když nikoliv tak významného) dramatického díla Františka Langeru vybrána šestice her výhradně z meziválečného období (dvě veselohry, legionářské drama a všechny „hry o spravedlnosti“), zatímco veršované drama *Svatý Václav* z roku 1912 je opomenuto. Přitom tato novoklasicistní hra, již čtyřiaadvacetiletý autor debutoval na prknech Národního divadla, prezentuje zcela odlišnou etapu autorovy poetiky.

Struktura hesel je, jak už jsem zmínil, velmi zdařilá a uživatelsky vděčná, skládá se celkem z devíti oddílů. Po informativním záhlaví následuje charakteristika díla v jediné větě, jež vyjadřuje jeho základní žánrovou příslušnost. Třetí a čtvrtý oddíl popisují kompozici dramatického textu, jeho tematicko-motivickou strukturu, děj a celkovou sémantickou výstavbu. Pátý oddíl zasazuje dílo do autorského, žánrového i dobového kontextu, šestý oddíl přináší relevantní informace o genezi a životě díla. Sedmý oddíl představuje přehled divadelních inscenací hry na českých jevištích, osmý obznamuje čtenáře s její recepcí. Poslední oddíl přináší zájemcům velmi bohatý a do pěti částí rozdělený soupis literatury k dané hře. Ve výsledku pak každé heslo představuje samostatnou případovou studii zvící deseti až šestnácti hustě vysázených tiskových stran s bohatým a mnohdy těžko dostupným obrazovým doprovodem.

Chtělo by se dodat: Co více si může literární a divadelní historik zabývat se první polovinou 20. století přát? Něco přece jen: Obsáhlejší charakteristiku jednotlivých etap, která se bohužel omezuje na dvě tři strany přehledového charakteru. Nejspíš editor předpokládal, že k heslům není třeba nic podstatného dodávat

a že se o tom píše jinde. Domnívám se, že to není vhodný přístup v jinak zdařilé publikaci a že by mělo být vytyčení čtyř období lépe vyargumentováno.

A závěrečná poznámka se netýká obsahu, nýbrž formy: není mi jasné, proč první svazek čítá 900 stran a je doslova neúnosný, zatímco druhý jen 500 stran. Je sice pravda, že první zahrnuje první dvě období do roku 1929, tedy 75 hesel, zatímco druhý svazek dvě následující období s 31 hesly. Ovšem vzhledem k tomu, že jeden díl je bez druhého neprodejný,

mělo se spíše přikročit k řešení praktickému než elegantnímu, tedy upřednostnit vyváženost rozsahu nad kompozicí. Ale to je vskutku jen drobnost, která nemůže snížit celkově vysoký kredit zcela nepřehlédnutelného slovníkového díla.

doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky
erik.gilk@upol.cz
 <https://orcid.org/0000-0003-0208-6138>

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

MOHLY BY TO BÝT DĚJINY ČESKÉHO BAROKNÍHO DIVADLA

JAKUBCOVÁ, Alena – LUKÁŠ, Miroslav (eds.). *Betrug der Allamoda in Prag 1660 / Podvod Allamody v Praze 1660*. Praha: Nakladatelství Karolinum – Institut umění – Divadelní ústav, 2023. 576 s. ISBN 978-80-246-5696-0.

V druhé polovině roku 1660 se v Martinském paláci na pražských Hradčanech – patrně ve spodním sále severního křídla – odehrála dvě představení alegorické komedie *Betrug der Allamoda* (Podvod Allamody). Velkolepou podívanou uspořádal jako poctu nejvyššímu purkrabí Království českého Bernardu Ignáci z Martinic jeho zeť Jan František Bruntálský z Vrbna. Soukromé představení se odehrálo v sídle purkrabího za přítomnosti vybraných hostů z řad šlechty a duchovenstva. Výjimečnost události si uvědomovali už tehdy. Jednak představení z 30. září 1660 znovu opakovali 25. listopadu, jednak uvedení doprovodili tištěným

vydáním periochy (podrobného programu), celého německého textu hry Costanza Arzonniho, a dokonce i sedmi grafických listů s proměnami scény Fabiána Václava Harovníka. Divadelní událost je jedinečná dodnes: je to první divadelní představení v českých zemích, ke kterému se dochovaly tak podrobné materiály.

Dlouho byly materiály k uvedení *Betrug der Allamoda* pokládány za nadobro ztracené. Autorům podílejícím se na recenzované knize se ovšem podařilo starých tisků dopátrat a dokonce objevili i rukopisné materiály, které významně doplňují písemnou pozůstalost kardinála Arnošta Vojtěcha z Harrachu